

מספר אדם ותחולו

(כפתה ספרו של י. אדם "מבעד לענפים", היוצא לאור בימים אלה)

— אדם — זו מלה ראשונה, שנשי-
 מעה לי מפיד בפנישה ראשונה, שהיתה
 כמתיחה לפנישות רבות-רבות אחריה.
 כך, בכינויך, הצגת עצמך, ידך פשוטה
 לפניך; על שפתיך, שנשארו פתוחות
 קמעה גם בשתיקתך, כשהוק של סבר
 כה ובעיניך כשהוק של היתול, שנם
 הוא מצאצאיה-המכוכה. דיבורך נשמע
 לי דהה ועמום, הריחה הרב טרי שבין
 מלה וכתבתה כאילו נוצקה בו עופרת
 של עיפות. משנתתווד לי, כי האיש,
 כלומר אתה, המוציא עתה מבין דפיי
 ספר צורר-עלים, כתביו של שיר,
 המתבקש להיות בכור-שיריך ברשות
 הרבים, שנתי-הארבעים היא כבר מאי
 חוריק, נצמח הרושם: ליאות היא כך,
 ליאות גדולה היא בר, ואודה, רושם
 זה נתאשש בשיתות אחרות — הטרי
 פוח, בעמידה בפרודוריה-המערכת ולשי
 כחה; סמושכות, בהליכה עצלה-במכוון
 בצדיר-רחובות; סתונות, בישיבה נוחה
 כחרר, משני עברי השולחן. צורורי
 העלים, כתב-הידי של שיריך, נתרבו,
 והקריאה בהם העלתה רושם אחר —
 נעימה ערה, רעננה פיעמתם. קול אחר,
 קצב אחר, הסתירה היתה כולטת, אך
 נמצא לה יישוב — דיבורך המהלך
 בכבוד הוא כבל-מציאותך; שירך
 המרצד בתנו הוא דרור-מיונך, שעי
 שועי-משאלתך, מיד נמצאה הנוסחה:
 לא בא שירך אלא למלט את עצמך
 משמטון-עצמך. אף נוסחה זו צמצמה
 עצמה על פשוטה מסנה, על הצמד הכי
 דוש: מציאות ואידיאל. או על צמד
 דוטה.

הה, פשר נוח ונורלו הנואל, תחילתי
 כסוללה הרואה עצמה מיושבת יפה על
 כפיסה, אמצעו תל נתתה קמעה-קמעה,
 סופו גומח מתפוררה לחלוטין. עתה
 ברור לי, כי לא נראית תחילה אלא
 בקיפולך, כאדם היוצא בימי-שלגים
 לנדודיו והוא נתון בעיטופיו ורק קצה
 חטמו נראה מבעד לרעמת-פרוותו. כי
 ככיתך, על הנכעה, היות כאיש אחר,
 כמי שיכול ורוצה לחסיד מעליו בלי-
 נדודיו ולגלות את כל עצמו. יתר על
 כן, כששמעתי מפי חברך על דרכך
 והליכותיך בביתך, שהיית מהלך בו
 פעיל ומפעיל, וריו ומורז, אף עלו
 ומבולת, וכיתוד כשרדפתי בדברים
 שכתב, שרשמת כלאחר יד ביומני
 הנכעה, וראיתים כשרד-שיתח ערה
 שספיה הומור מעטיו, נזכרתי רושם רב
 שעשה בי בכיתה קטנה אותו פרקי
 קריאה, שסיפר לנו, ילדרי-מישור שטוח
 ביותר, על יושבי התרים, המהלכים
 בזריות מצוינת בנפתוליה-הרהם וכשהם
 מודמנים לעיר, שהחליכה ברתובותיהם
 ישרה, אין כמבוכתם. עתה באחד
 משיכני התרים הם דימיתך, ידידי —
 פעמים הרבה הלכתי לצדך, פעמים הר-
 בה ישכתי ממולך נדק כרבע אמה
 כינינו, ובאמת רק קצתך ראיתי. באמת,
 רבתה המחיצה. משטח-חול מזה, מעלה
 נכעה מזה.

— אדם — זו מלה ראשונה, שנשי-
 מעה לי מפיד בפנישתנו הראשונה.
 תמהתי: אדם? היתה תמיהתי כשאלה
 התובעת תשובה, שנות היה לך להשתי
 מט מסנה. השתי, כי ננעתי ברשות
 אינטימית והרתעתי שאלתי לאחוריה.
 לימים אמרת, ספק בכובד ראש ספק בהי
 לצה: הפואזיה דרכה במלים וצירופים
 שאינם מצויים ביותר, וכימינו שענין
 אדם נעשה כדבר שאינו מצוי ביותר...
 לא סימת מסוקך, שבת-שחוקך פיוזה
 מכין שפתיך והפסיקתו. אבל מעתה,
 ככל שהבאת שיר חדש, ביקשתי לקרוא
 כשיטתי וביניהם, מה הוא לך האדם
 וראיתי שאין הוא לך באי-המעגל
 השלם והסגור, הכלול באורו וסגולתו
 ומשוטט במרומו, אלא כאישי-הקצוות
 הפגומים-והפתוחים, הנלבט ביצרו וחר
 שו ומהלך בבקעתו. אף הראית דמותו
 — פניו מלאך ומני חיה, עיניו
 עיני הכל הנוות בכוכבים וידיו ידי קין
 רוצחניות, נפשו נפש עבר ושליט.

משכן אלהים ושחץ. משכן כתיב, זירה
 קרי.
 את הכפל הוה, שהוא איום ומנחם
 כאחת, גילית ביקר-חמדותיך, בולד.
 הוא, הילד, שהוא לך כראשי-מוטיבים,
 כסמל פשוט ונעלה לאמת קוסמית,
 שאתה הונה אותה, בכמה גלגולי
 ביטוי ותמונה, בשיריך — גזירת
 נצה החיים. זכורני ענין
 מיוחד, שהיה לך בפירסום שירך
 "דבר היום". בכמה וכמה שיחות
 ובכמה וכמה מכתבים דרשת לזרו פיר-
 סוטו ברבים. אף זכורני רישומו הקשה
 לפני פירסומו ולאחריו — סיפרת בו,
 כי ראית אב זקן וחולה וגוסס ובתחום
 חדרו נמצא גם בנו והוא עם מחליו
 ועיניו לסעודה וכל עצמותיו אומרות
 חיים. לאמור, הוא כעובר על אביו המור
 טל מת לפניו לסדר יומו, לרבר יומו.
 הכרות: הדון עם הבן. אף צירפת שבר
 עת לחינוך הכרותך: בחיי אלהי, בחיי,
 ואם רישום רביד זה, אופן-דברך זה,
 נראה קשה, הרי המשכו נראה כדבי-

שאינו מחובר לו. בו דיברת על החתול,
 שככל שהוא מרגיש רשרוש, הוא ספי
 מיר ושולף צפרניו, דיברת על הכלב,
 חוקר עצמו לסכנה, דיברת על עצמך:
 ככה אלך גם אני לחצוב בתרים וככה
 אצער בנידי. עתה העמדת עצמך אבן,
 צוק סלע, רגב בזלת ואלון הנטועים
 במולדת ואמרת ודאות שבך: לי נדמה,
 לעולם, לעולם לא אחרל. ובאחרונה נד-
 ברת יום המיתה, אף תיארתו — מת
 רחם למערה אפלה, מתניס כאבך, נותן
 ראשך בין כתפיו ונווע כחיה — ולא
 ראית בה, במיתתך, כל סתירה לזר-
 אותך, ודאות-נצחך. קראתי וחזרתי
 וקראתי את השיר ותחילה התקשיתי
 לראות את החיבור שבין שלוש טבעות
 תי — הבן העובר לסדר יומו על
 מות אביו; מלחמת החיה במלוא זינה
 לנפשה; ביטחה מוצקת של הויה שאין
 לה בליה. התקשיתי עד שנתברר לי,
 כי פשר-השיר כולו, על כל טבעותיו,
 הוא כסמל, שמצאת לעצמך: אלון
 השומרון. הוא סמל, שנחת לו ניב נד-

חב יותר בשיר אחר „אני — אלון“ בו אתה רואה עצמך אלון מושרש במולדת, שראגתו האחת — הכות שרשים, הר' בות זלזלים, לשלוח יונקים (ודוק: יוני-סיים!) לכל השדות. אתה יודע, כי תבוא סופה, אך אתה גם יודע, כי הסופה שתבקע גועך היא שתזרע את זרעך, אתה גם רואה עצמך לאחר פורעי נותי-הסופה — גועך גדוע, אך אופפתי עדת צאצאיר-צאצאית, עדת הנצרים, ראשית אלון חדשה. מעתה לא הנזע הנדוע אלא צעירי-נצרוי הם עיקרך, נצחק, הם אתה. שעל כן אתה בקורא ומריע: חוזר הגלגל בלי סוף ואין קצה וסוף לאלון המושרש במולדת. הבנתי: הבן הקם מחליו בחרה שאכיו מוטל בו מת והוא עובר על מיתתו לסעודתו; לחיו, אינו אלא כנצר העולה מגזע אלון גדוע-סופה, עולה מתוכו כהמשך בו הרוג. הבנתי להכרזתך: הדין עם הבן. אף הבנתי לשבועתך: בחיי אלתי, בחיי.

ג.

— אדם — זו מלה ראשונה שנש-מעה לי מפיד ככינודך, כשמך, ונינונה כלואי-תמיד לך, בראייה, בקריאה, בז' נגינת-קבע זו היא שהבליטה ביר' תר, עד מה אתה מוקיק עצמך, בתיאורי-האדם, לגזירה שוה שבינו ובין — החיה, באותו חדר, גיא החזיון הקטן לאב גוסס ובן עובר על נסיסתו לסדר חיוי, כבר ראינוך מעלה בגזירה שוה לנו את החתול ואת הכלב המניסים כוחיזינם, כשם שראינוך מעמיד עצמך ביום מיתתך כחיה, ואפשר כי נוסיה על כך מכאן ומכאן. למשל, בשירך „לבני לאיוב“ ראית דמעה בעיני ילדך, ראית מבטו, שאין בו אלא כאב, והוא אילם פשפתיו האילמות, ולא היה בידך להושיע ועל כן נחנת לפניו ככלב וליקקת את דמעתו. למשל, בשירך „בנדי חאסי“, שתיארת בו את הפור' ענות שהתרגשה-עלינו כים גועש מכעם, אמרת לבטא בתמונה קצרה וחדה את כוחה של התאמצות-החיים המלוכדת לעמוד בפני סופה טורפת — העלית לפנינו כמין מכתם, פתגם: כל אחד בנפו בעכבר, כל עכבר בקהלו כענק הוא, ודאי כוונה היתה כך, שהוצאה את העכבר ממחבואו, שנאיתנו, גאות בזר הבריאה, אינה נוחה לראותו כמור' עמד נאות לדרך-הקפלה לנו, —

ניכר, ביקשת להעמיד את כורח החיים על ששנותו וזכרת יצור, שדמיונונו מוג' קשה למצוא בו למעלה מסיגיה דלה במסכת גזירת החיים בעירומם. בכלל מכתביך, שהריצות אלי, והר' מונחים עה לפני, בולטים ביותר אלה, הסובבים על שירך „דבר היום“. בהם יזמטה נימה, שלא ננלחה כך ביותר בשיר' חתך, באטרךך — קוצר-רוח. אתה כר' תב: „אם באמת וברצינות אמרת: זה טוב ואם ברצינות הנסתת להרפס את „דבר היום“ שלי — אזי בקשתי אליך הגדולה — לא להשהות את הענין. — אינך מתאר לעצמך, עד כמה זה חשוב בשבילי. אינו יכול גם להסביר לך את הדבר. אחת אני לך — תעשה דבר גדול מאוד בזה בשבילי“. ובפוסט-סקריפטום: „הייתי מחכה בסבלנות, אבל הפעם אני מוכרח לעשות ככה“. ובמכתב, לאחר פירסום השיר, אתה הוגה דבר תודה כשל מתיר הרציבות הסותמות פתחי-נשימתו. ובמכתב אחר אתה מדבר בהרחכה על השיר וענינו. אתה מניע אליו בעקיפין. אתה מספר בו, כי באחרון של פסח היה אצלכם בנבעה ידידנו יוסקוביץ' והוציא, כדרכו, מתיקו את האנתולוגיה שלו, כלומר את פנקסיהים שלו, שהוא רושם בו שירים שקרא והוא מבקש להקריאם, אחרים. קרא משירי איציק מאננר, ש' שלום ואחרים. ביחוד קרא שירי לויק. שמעת קריאתו ואתה כותב: „שמע, אני הי' ו...עתי משירי לויק האחרונים — מדובר לא על הצורה. בזה אינני נכנס ברנע. אבל היאוש ללא מוצא אצל לויק — מועזע. שוב, לא צורת ביטוי. הר' נשה — שהמשורר היהודי הגדול הזה נפל לתהום של יאוש. עורבי אדנר פו מבקרים אצלו בלילות, קשיות העורה שלנו במות ובישנאה לעולם“. אתה מר' סיה וכותב: „אמנם מצבנו בעולם מיאש והוא עלול להשרות מרה שתורה. אך לם משורר כלויק (ואני הושב כל משורר אמיתי לאיש בעל תכונות נכר איות) — איך הוא יכול לא לראות את מעמדנו ועמידתנו בארץ, איך הדי בר הזו יכול לא לעורר אצלו שביב של תקוה למוצא? — בשירים שהזכרתי — בליה על ישראל, שאנת ארי פצוע, המרגיש כי מתקרב קצי. לא קצו הפרטי, האישי — קצו של אריה יהודה, של האומה. וזה החריד

אותי עד היסוד. האמנם? הנבואת' אמת הנבואה? אם אלה הם דברי אלי' הים חיים — הר' בטחון-שוא בטחוני, הר' דברי שקר דברי באמרו: „אני כמו אבן, צוק סלע בהרי יהודה... לער לם לא אחדל“. אמנם, גם אצלי ישנו „ואם...“ „אם יבוא יום...“ אולם זאת היא רק אפשרות בלתי הכרחית... אָמַר נם, האפשרות הזאת לא נותנת מרגוע, תובעת תשובה ואני נותן את התשובה ב„דבר פשוט“ (אגב, היחס ל„ואם“ הזה התבטא אצלי בכזו שלאחר השנאה, באין ענין בעולם הזה, שבו יכולה לה' יות אפשרות כזאת. ועוד אנכי: כעת הנך סבין, למה לא היתה לי סבלנות לתכות, עד שיישמע „דבר היום“ ו„דבר פשוט“) והשאלה בשבילי כעת — אם התשובה הזאת תשובת אמת היא. כאן הפסק ולאחריו פיסקה חדשה: „לא עצמתי עין כל הלילה אחרי לויק — אינני מפריז. ואני אומר: תשובתי — תשובת אמת. פועלים, כנראה, גורמים אידיונוליים איתנים כאלה בשיבת ציון, שהם לא פתותים מהגורמים המכ' ריחים את הפלח להפוך ולזרוע, להפוך ולזרוע — על אף פנעי כוחות הטבע — הדוחפים את הדייג לים, למרוח זה שדורות של אבות מצאו את קברם בו. — האם עמידתנו בארץ לא מוכיחה את זאת? האם הליכתנו, אופן הליכי' תנו, הליכת צעירינו, להגן על עתידנו בארץ, לא מוכיח את זה? זאת היא לא התפרצות גבורה רומנטית (מה שהיה במידה גדולה אצל „השומר“) — זאת היא הגנה על ומלחמה בעד — הלחם... איך לא מרגיש זאת לויק?“. בדברים אלה הבעת, בעצם, מה שביקשת להביע בשיריך — גזירת נצח החיים, שהכרת כזרחה היא תידותה. אף תפסת את הגזירה כמשלים הפשור טים ביותר — הפלח הזרע שדותיו, הדייג המפליג בימיו. נם כנסת את יצר החיים במלה פשוטה ביותר: לחם. כמו שאמרת קודם: ועיניו לסעודה. העמדת את העצם על עירימו שהוא יפיו ואמתו. לחם — בקרקע זמים לא' לון, שאפילו סדקו סער, עדת נצרוי נוצרים נצחו. לחם כסיכום המיטולש הגדול — שמש, קרקע, מים — לגזע הגדוע בעמים, גזע-עמנו — הר' גזיר רה נשגכה, הר' תידות נשגכה. תחי גזירת החיים כשומרת נצחם וכערוכת

עילונים — כך היא, בעצם, הסיסמה היוצאת מלפני דבריך. מתוך-אמונה בה אתה מוסיף וכותב במכתבך ההוא: „יחד עם החרדה שעוררו בי-שירי לויק מלוח אותי חרדה כלויק ורצון עז... לעזור לו, להצביע לו על שביב החקות, העלול להיות לאבוקת הנאולה. זה מנר-חך — לא כן? היתוש בא להציל את הארי (רק כמעשיות לילדים), אבל ככה הדבר — היתוש הוצה שזמזום ההצלה יניע לאזני הארי... מוכן לי, כי זה מסו' פק, אולי גם בלתי אפשרי — אולם אמת היא... ובאחרונה: „שאלתי את עצמי — למה אני אומר את כל הדב' רים האלה? אינני יודע, אני מרגיש שאני מוכרח לאומדם“.

בעצם, דברים פשוטים הם, שאתה מוכרח לאומדם, דברי אמת פשוטה. בעצם, כבר אמרת אותם בשיר, שדיברת בו על היונה שאינה מתיראה מתחמס בהנינה על חיי נזליה, על התרנגולת שאינה מחשבת את כוחה בכזו הדורס על אפרוחיה, וכבר הסמכת את הרמו על כוח החיים המתעצם על עברי פי פחת. מה קצרה ונחמדה אימרתך, יייה כל תורתך כולה: „כל אָם — לביאה מול השכול“. ניכר, במשמעות ממשית, מוחשת זו, נתפס לך הביטוי: הארי הפצוע, אריה יהודה, אין אתה רואה ואין אתה מראה בלביאה אלא את שראית והראית באלון: אפילו גזעו גדוע, אם רק עדת נצרים אופפתו, אין לו בליה. הזרע, הנצר, הגזול, האפרוח הנור, הילד — הסדהם לך משמר-החיים. כמה וכמה פעמים הראיתנו את הילד כך — בשירך „מזמור שיר ליום“ בירכת על היום, כי נפשך מבלה במערי ני הסוהר, עיני בנך „ולודאות הפך חלום ולבשו בשר-הזיות שדהו“ ואת שירך המיוחד לו, „לילד“, סוימת כך: „תנני בזוהר עתידך למבול — ולקסול“. דומני, סיימת בשקט, בנחת, כי ידעת: הוא, זרעך, זרע חצי תידות, הוא מעתה — אמת.

כי הארה... נאמר בלשונך: ... וסוף לאלון המושרש